

Klatring og etablering av klatrefelt

– noen tingsrettslige spørsmål

Av Pål Jensen

1 Innledning

Med klatrefelt forstås ”et klippeområde med mange ruter der de naturgitte forholdene påvirkes og endres gjennom **regelmessig bruk** og **tilrettelegging for klatring**”, se *Brodersen*¹ s 5.² Formålet med denne utredningen å ta for seg noen av de tingsrettslige problemstillinger som reises i forbindelse med etableringen av klatrefelt. Disse rettsspørsmålene kan grovdeles i to: Adgangsproblematikken, som i det vesentlige er av privatrettslig art vis à vis grunneieren, og dernest forholdet til de offentligrettslige regler; i hovedsak plan- og bygningsloven. Nedenfor blir disse spørsmålene behandlet under henholdsvis punkt 2 og 3.

2 Den rettslige adgangen til å klatre og etablere klatrefelt

Hovedregelen er at en eier eksklusivt kan råde over sin eiendom.³ Denne rådigheten består av en rekke ulike beføyelser som samlet utgjør eiendomsrettens innhold. I kraft av sin eiendomsrett kan altså eieren utnytte eiendommen ved for eksempel å dyrke den opp, høste, oppføre bygninger og ellers bruke den på annen måte innenfor de rammer som måtte følge av lovgivning, avtale eller sedvane. En annen side av dette, er at grunneieren kan nekte andre å utnytte hans eiendom med mindre bruken er hjemlet i avtale, lov, sedvane eller er hevdvunnen.⁴ Det er altså unntak fra eiendomsretten som krever et særskilt rettslig grunnlag; hjemmel. Eiendomsretten må likevel tåle mange skår. I denne sammenhengen er særlig friluftsløven (fril) av 1957⁵ – som hjemler en rekke

---

¹ Christopher Brodersen, ”Klatrefeltboka – Veileder for etablering og vedlikehold av faste installasjoner på klatrefelt”, utgitt av Norges Klatreforbund, Rud 1997.

² Plassering av permanente bolter er som kjent et etisk kontroversielt tema i klatremiljøet og det synes å være allmenn enighet om å tilstrebe sporløs ferdsel. Dette er også NKFs syn, men forbundet synes å forutsette at bolting kan skje der det ikke lar seg gjøre å sikre naturlig, se *Brodersen* s 6 og 10.

³ Se nærmere om dette, og for videre henvisninger, hos for eksempel Thor Falkanger, ”Eierrådighet og samfunnskontroll”, 3 utg, Oslo 1986 (*Falkanger 1986*), s 23 flg., Thor Falkanger, ”Tingsrett”, 4 utg, Oslo 1993 (*Falkanger 1993*) s 37 flg eller Thor Falkanger, ”Fast eiendoms rettsforhold”, 2 utg, Oslo 1997 (*Falkanger 1997*) s 39 flg.

⁴ Se hevdsløven av 9 desember 1966 nr 1.

⁵ Friluftsløven var i det vesentlige en kodifisering av ulovfestet rett hvoretter grunneieren måtte avfinne seg med allmennhetens ”uskyldige nyttesretter”. Se om denne utviklingen hos for eksempel *Falkanger 1999* s 171 flg.

allemannsrettigheter⁶ – av stor betydning. I praksis er det også vanlig at grunneieren ved avtale, og som oftest mot vederlag, tilstår andre en rett til å utnytte hans eiendom, for eksempel retten til vei, jakt eller båtfeste.

2.1 Tradisjonell klatring kan utøves som en allemannsrett

Kjernen i allemannsrettighetene er retten til ferdsel i utmark. Her kan ”enhver ferdes til fots hele året, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet”, jf fril § 2 første ledd. I frilufsloven er ”utmark” negativt definert. Med det menes at det som etter loven ikke er innmark, er utmark, jf fril § 1 a andre ledd. I fril § 1 a første ledd er ”innmark” legaldefinert som

”gårdsplass, hustomt, dyrket mark, engslått, kulturbeite og skogsplantefelt samt liknende område hvor almenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for eier eller bruker. Udyrkete, mindre grunnstykker som ligger i dyrket mark eller engslått eller er gjerdet inn sammen med slikt område, regnes også like med innmark. Det samme gjelder område for industrielt eller annet særlig øyemed hvor almenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for eier, bruker eller andre.”⁷

Som utgangspunkt kan grunneieren altså ikke motsette seg at det ”hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet” klatres med såkalte *naturlige* sikringer – som kan fjernes uten å etterlate spor – på hans klipper og fjell i utmark. Motsatt om klippen må betraktes som innmark. Den praktiske hovedregel vil imidlertid være at klatreklippene må anses som utmark. Det er for øvrig uten betydning om grunneieren er privat eller offentlig.

2.2 Klatring organisert i klubbregi

Kjernen i ferdselsretten etter fril § 2 er den individuelle og sporadiske ferdsel. I hvilken grad fril § 2 første ledd kan hjemle mer permanent klatreaktivitet av større og organisert omfang, for eksempel tilrettelagt av en klatreklubb, kan derfor være noe tvilsomt. Med unntak av fril § 10 hvoretter friluftsmøter, idrettsstevner og liknende krever samtykke fra eier eller bruker om aktiviteten ”kan medføre nevneverdig skade eller ulempe”, har ikke frilufsloven særskilte regler for slik organisert aktivitet.⁸ En ikke helt ulik problemstilling var imidlertid oppe i Stortinget den 26 februar 1997. Bakgrunnen var at Fylkesmannen i

---

⁶ Ofte brukes begrepet ”allemannsretten”, men uten nærmere referanse er det strengt tatt noe upresist. Allmennheten har nemlig flere type rettigheter, særlig ulike typer ferdsels- og oppholdsretter. For eksempel retten til ferdsel til fots i utmark, retten til bading, til telting osv. Når ”allemannsretten” brukes som betegnelse, må dette derfor ofte forstås som det *settet* av rettigheter som tilkommer allmennheten hovedsakelig i medhold av frilufsloven, men også andre lover, blant annet straffeloven §§ 399 – 400.

⁷ Klart nok vil det oppstå vanskelige grensetilfeller, se til illustrasjon Rt 1998 s 1164 (Staten-Ormestad).

⁸ Etter samme lovsted må også løype for skirenn, terrengløp eller liknende ”legges slik at skade på skogforynging og ungsog og skade på gjerde så vidt mulig unngås”. En må da merke seg at de løypene som det her tales om, er midlertidige sådanne. Varige løyper kan ikke anlegges med hjemmel i frilufsloven.

Vestfold hadde gitt et ridesenter medhold i at det med sine 17 hester kunne å bruke naboeiendommene til ridning. Miljøministeren erklærte seg enig i en slik tolking.⁹

Denne rettsoppfatningen finner også støtte i friluftslovens formål. Etter fril § 1 skal loven blant annet ”sikre almenhetens rett til ferdsel, opphold m.v. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares *og fremmes*” (min utheving). I samme retning går også etterfølgende lovgiveruttalelser, såkalte etterarbeider, se Innst O nr 60 (1995-96). I forbindelse med lovendringen 21 juni 1996 nr 37, foreslo et mindretall et nytt andre ledd i fril § 1 med følgende ordlyd: ”Slik allemannsrett er en individuell rett og gir ikke rett til kommersiell organisering av ferdsel uten grunneiers tillatelse”.¹⁰ Mindretallet fremholdt samtidig at de ville ”peke på at dette ikke vil være til hinder for den virksomhet som drives av organisasjoner med ideelle målsettinger”.¹¹ Til tross for denne presiseringen ble forslaget forkastet. De nevnte etterarbeider gir holdepunkter for å anta at aktivitetens formål skal være relevant: Jo mer kommersielt formål, jo vanskeligere vil aktiviteten kunne utøves som en allemannsrett. Arbeiderpartiets medlemmer fremholdt at grensen mellom det kommersielle og det ikke-kommersielle formål, måtte ”vurderes i hvert enkelt tilfelle”. Videre ble det forutsatt at departementet fulgte utviklingen nøye og fremmet ”forslag om lovendring eller andre tiltak dersom eventuelle konflikter går ut over friluftinteressene”.¹² Etterarbeidene synes altså å innebære at også organisert friluftsliv – selv med et visst kommersielt formål – kan utøves som en allemannsrett. I samme retning trekker altså lovens formål, forvaltningspraksis og juridisk teori, se *Bjørnvik*¹³ s 221 og *Falkanger 1999*¹⁴ s 180. Sistnevnte forfatter går ut fra at organisert friluftsliv kan utøves som en allemannsrett, men at det må være ”tålegrensen som blir avgjørende”. Konklusjonen må derfor bli at organisert klatring som hovedregel kan bedrives som en allemannsrett, jf fril § 2. Dette må også være regelen i de tilfeller klubben, herunder dens instruktører, betinger seg vederlag og dermed får et visst kommersielt preg.

Enkeltpersoner kan klart nok fritt ferdes *sporadisk* i utmark. Om den organiserte klatringen derimot medfører at det opparbeides ny sti til klatrefeltet, kan det innvendes at *klubben* har tatt vei over eiendommen på en måte som må bedømmes som servitutbruk. Et sted synes det å måtte gå en grense for hvilket ferdselsomfang som kan hjemles i fril § 2. *Falkanger 1993* s 352 antar at en ikke som en fast ordning kan ta seg snarvei gjennom andres utmark. Dette er også lagt til grunn i Lyngdal herredsretts dom av 8 september 1995 (sak nr 95-00024 A). Samme domstol kom for øvrig til motsatt resultat i RG 1993

---

⁹ Se Forh S (1996-97) s 2498-2499.

¹⁰ Forslag fremsatt av komiteens medlemmer fra Senterpartiet, Høyre og medlemmet Hillgaard, se Innst O nr 60 (1995-96) s 5 andre spalte.

¹¹ Se Innst O nr 60 (1995-96) s 5 andre spalte.

¹² Se Innst O nr 60 (1995-96) s 5 første spalte.

¹³ Arve Martin Bjørnvik, ”Kommersiell utnyttelse av allmennhetens frie ferdselsrett”, Tidsskrift for Rettsvitenskap nr 1-2/1999.

¹⁴ Thor Falkanger, ”Allemannsrett: Noen perspektiver bakover og fremover”, Lov og Rett 1999 s 170 flg.

s 578. Slik også *Backer*¹⁵ i note 4. Etter det som ovenfor er sagt om organisert ferdsel, synes hovedregelen likevel å måtte være at ferdselen til et klatrefelt bedømmes som en allemannsrett hjemlet i fril § 2.

Ved organisert ferdsel vil imidlertid også kravet om at ferdselen skal skje hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet bli skjerpet. Dette kravet er imidlertid ”knyttet til den enkeltes egen oppførsel [og får] ... ikke anvendelse hvor det hevdes at almenhetens ferdsel i sin alminnelighet vil volde skade”.¹⁶ Så lenge det er den organiserte aktiviteten *som sådan* som er til sjenanse, synes derfor det rettslige spørsmålet å måtte være om aktiviteten representerer en ”skade eller ulempe” etter fril § 11.

Etter fril § 11 andre ledd har grunnens eier eller bruker ”rett til å vise bort folk som opptrer hensynsløst eller ved utilbørlig atferd utsetter eiendommen eller berettigede interesser for skade eller ulempe”. En klatreklubbs aktivitet kan tenkes å representere en slik ulempe, herunder skade, at den berettigede vil kunne avvise aktiviteten. Grunneieren må nok finne seg i en del, og muligens noe mer fra en ideell klatreklubb enn fra en kommersiell aktør, jf ovenfor om uttalelsene i etterarbeidene. Om derimot ferdselen til klatrefeltet går nær boligbebyggelse, fører til at gjerder trækkes ned, at en grind stadig blir etterlatt åpen og/eller stier etableres på uønskede steder, vil dette kunne bedømmes som en ulempe som gir rett til bortvisning. Grensen må ikke desto mindre trekkes etter en konkret vurdering og vil være utpreget skjønnsmessig.

For ordens skyld bør det her også nevnes at ferdselsretten og oppholdsretten likevel kan være begrenset i medhold av annen lovgivning. Jeg kan særlig peke på: Vernevedtak etter naturvernloven, jf dens § 22, biotopvern og ferdselsregulering etter viltloven §§ 7 – 8, restriksjoner etter forsvarshemmelighetsloven § 1 eller lov 7. mars 1940 nr. 1 § 1, drikkevannsvern etter kommunehelsetjenesteloven § 4a-1 andre ledd, jf drikkevannsforskriften av 1 januar 1995 nr 68 § 4 og påbud etter husdyrloven av 8 juni 1962 nr 4 for å hindre utbredelse av dyresykdommer. Hvorvidt området er underlagt slik spesiallovgivning er ofte opplyst ved skilting. Ellers kan nærmere opplysninger fås hos kommunen eller fylkesmannen.

2.3 Bolting krever grunneiers tillatelse

Med det som er sagt ovenfor, er det ikke tatt stilling til adgangen til å plassere borebolter. En slik rett omfattes ikke av lovens ordlyd. Dette støttes også av fril § 35 motsetningsvis, som jeg straks vil komme tilbake til, og følger av friluftslovens forarbeider. I proposisjonen heter det at: ”Almenhetens ferdselsrett omfatter selvsagt ikke rett til å anlegge (ny) veg eller gangsti”.¹⁷ Se også fril § 1 som fremhever ”miljøvennlig

---

¹⁵ Inge Lorange Backer i ”Karnov – Norsk kommentert lovsamling”, Oslo 1996, kommentarene til friluftsloven.

¹⁶ Se Ot prp nr 2 (1957) s 25 første spalte.

¹⁷ Se Ot prp nr 2 (1957) s 26 første spalte.

fritidsaktivitet”, og fril § 11 hvorefter man ikke må ”påføre miljøet skade”. Mye må vel tyde på at det å bore inn og etterlate bolter ikke er helt i tråd med dette – selv om naturforringelsen riktignok er beskjeden. Plassering av borebolter krever derfor tillatelse fra grunneieren. Dette gjelder uansett om man befinner seg på et klatrefelt i lavlandet eller i en fjellvegg i høyfjellet.

Dette ble også resultatet i Fjell forliksråds dom av 13 november 1997, sak 136/97 (”Vindenessaken”). Her ble Bergen Klatreklubb dømt til ”å fjerne alle faste bolter og øvrige festeanordninger fra fjellveggen ... på Vindenes, unntatt de få som var støpt fast”. Etter mitt syn er det ikke rettslig grunnlag for å unnta de boltene som var faststøpt (ca 10 av i alt ca 400 bolter). At disse er vanskelige å fjerne må belastes dem som urettmessig anbringer boltene – ikke grunneieren som får sin eiendomsrett krenket.

Å nedlegge et uttrykkelig forbud mot bolting fra grunneierens side, slik Tysfjord kommune initierte for Stetind i Nordland, er derfor strengt tatt overflødig.¹⁸ Derimot kan et slikt forbud naturligvis ha en viss pedagogisk og preventiv virkning. Om bolter anlegges uten tillatelse fra den berettigede vil dette kunne medføre krav om erstatning og/eller istandsetting. Videre vil ulovlig bolting også være straffbart etter straffeloven § 396. Skjer boltingen på vegne av en klatreklubb, kan også klubben illegges bøter etter straffeloven § 48 a, såkalt foretaksstraff.¹⁹

2.4 Nærmere om rasting, telting og parkering

I tillegg til klatringen vil man i medhold av fril § 9 første ledd kunne raste, ta solbad, overnatte og ta liknende opphold, såfremt det ikke skjer til utilbørlig fortrengsel eller ulempe for andre, jf fril § 9 andre ledd. Med ”liknende opphold” siktes det til midlertidig opphold av en viss varighet, for eksempel for å spise, hvile eller bade.

Med ”andre” siktes det primært til grunneier og andre rettighetshavere, men også turfolk og naboer, vil nyte vern av bestemmelsen. Vurderingen av hva som er ”utilbørlig fortrengsel eller ulempe” vil bero på en konkret skjønnsmessig interesseavveining. Generelt må det må stilles ganske strenge krav til hva som er fortrengsel eller ulempe, det er ikke nok at oppholdet vil virke sjenerende. Videre vil interesseavveiningen influeres av hva som anses for god ferdselskultur, jf fril § 11, hvor også hensynet til naturen kommer til uttrykk.²⁰

Telting i *innmark* er forbudt uten samtykke fra grunneier eller bruker, jf fril § 9 første ledd. I *utmark* er det derimot tillatt å telte uten samtykke, såfremt teltet ikke settes opp så nær

---

¹⁸ Her har kommunen på vegne av grunneierne den 16 juli 1993 nedlagt et forbud mot borebolter og andre permanente installasjoner med henvisning til fril § 11. Vedtaket fikk støtte både hos NKF og Norske tindeveglere, jf henholdsvis deres brev av 12 oktober 1993 og 11 august 1993.

¹⁹ Hvor praktisk dette er skal være usagt. I utlandet, for eksempel i USA, brukes det derimot merkbare straffereaksjoner mot ulovlig bolting, blant annet i nasjonalparken Yosemite, California.

bebodd hus eller hytte at det ”forstyrrer beboernes fred og i hvert fall ikke nærmere enn 150 meter”, jf fril § 9 andre ledd tredje punktum. Større avstand enn 150 m kan således være påkrevet av hensyn til privatlivets fred, for eksempel i åpent lende med godt innsyn. Skal det telles i mer enn to døgn, må grunneiernes eller brukers samtykke innhentes med mindre området er høyfjell eller ”fjernt fra bebyggelse”. For sistnevnte områder vil det være tillatt å telte over lengre tid såfremt det ikke kan antas ”at oppholdet kan medføre nevneverdig skade eller ulempe”, jf fril § 9 tredje ledd siste punktum.

Dersom det i et konkret tilfelle er tvil om plasseringen av telt er lovlig i forhold til kravet om avstand fra bebyggelse, eller om nevneverdig skade eller ulempe i relasjon til unntaket fra to-døgnsregelen på fjerntliggende område, vil det kunne kreves uttalelse fra kommunen, jf fril § 20.

Om teltingen på et klatrefelt skulle bli omfattende vil den generelle bestemmelsen om at opphold ikke må tas til utilbørlig fortrenghet eller ulempe kunne få anvendelse. Dersom det oppstår miljøproblemer på bestemte steder på grunn av omfattende telting; forsøpling, slitasje, støy med videre, vil det også kunne være aktuelt for kommunen å fastsette atferdsregler etter fril § 15. Med hjemmel i denne bestemmelsen kan telting også helt forbys. Etter fril § 16 kan kommunen videre vedta sperring for inntil fem år. Både regulering etter fril § 15 og sperring etter fril § 16, forutsetter samtykke fra eieren og stadfestelse fra fylkesmannen.

Rasting og telting er imidlertid ikke tillatt om det kan medføre nevneverdig skade på ungskog eller skogforyngelsesfelt. ”Skogforyngelsesfelt” er et videre begrep enn skogplantefelt som nevnt i fril § 1, da dette også omfatter områder hvor det foregår en naturlig foryngelse av skogen for eksempel etter snauhogst. Heller ikke begrepet ”ungskog” er helt klart, men må antas å sikte til områder hvor trærne er så små at de kan bli skadet av folks opphold.

Parkering av biler krever grunneiernes tillatelse med mindre parkeringen skjer ved offentlig vei. Her er parkering i utmark tillatt såfremt parkeringen ”ikke volder nevneverdig skade eller ulempe”, jf fril § 4 andre ledd.

2.5 Inngrepshjemmelen i frilufsloven § 35

Etter fril § 35 kan Direktoratet for naturforvaltning²¹ gi kommuner og lag som har til formål å fremme reise- og friluftsliv en ”alminnelig eller begrenset rett til å varde og merke opp ruter i utmark”, jf fril § 35 første ledd bokstav a, eller ”løyve til på bestemte steder å bygge klopper eller bruer og sette i verk andre tiltak for å lette ferdsløven i utmark”, jf fril § 35 første ledd bokstav b.

---

²⁰ Sml Miljødepartementets rundskriv T-6/97 av 2 desember 1997 pkt 4.1.

²¹ Myndigheten er delegert fra departementet ved vedtak av 21 juni 1996.

Selv om friluftsliv ikke er spesielt fremhevet i NKF's formålsparagraf,²² synes det mest naturlig å anse en klatreklubb tilsluttet NKF som et ”lag som har til formål å fremme ... friluftsliv”. Dette da sportsklatring på klipper språklig synes å måtte bedømmes som friluftsliv i relasjon til denne bestemmelsen. Spørsmålet så blir om det i medhold av denne bestemmelsen saklig sett kan gis et innrepsløyve som går ut på en rett til å plassere bolter. Problemstillingen var ikke fremme under lovgivningsprosessen og lovgiver har således ikke tatt uttrykkelig stilling til spørsmålet. Ordlyden i bokstav a synes kun å omfatte de mer beskjedne inngrep; å merke ferdselsveier. Det kan så spørres om disse veiene forutsetningsvis skal *eksistere*, eller om de også kan etableres samtidig med merkingen. Å bolte klatreruter vil for alle praktiske formål nettopp *etablere* en ny ferdsel. Videre kan det spørres om bolting er inngrep av en annen karakter enn hva lovgiver har forutsatt hjemlet etter denne bokstaven.²³ Dernest kan det innvendes at denne typen tilrettelegging ligger utenfor bestemmelsens formål, jf drøftelsen nedenfor til bokstav b. Rettskildefaktorene gir neppe grunnlag for noen sikker konklusjon, men det meste taler etter mitt syn for at fril § 35 første ledd bokstav a ikke gir hjemmel for inngrepsløyve som innebærer tillatelse til bolting.

Mer nærliggende er det derfor å søke hjemmel for inngrepsløyve i fril § 35 første ledd bokstav b. Etter denne kan det gis tillatelse til ”på bestemte steder å bygge klopper eller bruer og sette i verk andre tiltak for å lette ferdselen i utmark”. Denne bokstaven omhandler teknisk sett tyngre inngrep, og fra et ”mer-til-det-mindre” resonnement synes også bolting å måtte kunne tillates om det kan anlegges klopper og bruer. Med andre ord at bolting kan anses å være et annet ”tiltak for å lette ferdselen i utmark”. Det kan imidlertid spørres om bolting av klatrefelt strengt tatt ligger innenfor bestemmelsens formål, som skal være ”å lette ferdselen i utmark”. Denne ferdselen synes igjen å måtte forstås som *allmenn* ferdsel, jf forarbeidene.²⁴ Eksemplifiseringen ”klopper og bruer” peker i samme retning. Dette kan derfor innebære at spesialtilrettelegging ikke uten videre faller inn under bestemmelsen. Videre fremgår det nå også av fril §§ 1 og 11 at hensynet til uberørt natur – naturgrunnlaget – skal ivaretas.²⁵ I forarbeidene fremgår det også at det er det ”miljøvennlige (tradisjonelle) friluftslivet som loven skal beskytte”.²⁶

Se også Miljødepartementets rundskriv T-6/97 av 2 desember 1997 pkt 2.3 hvor det heter at:
”Friluftslivets verdi består nettopp i muligheten til å *oppleve natur og miljø mest mulig intakt*, og det

---

²² NKF's formål er å ”fremme klatresporten” samt å ”virke for en sikkerhetsmessig og miljømessig forsvarlig utvikling av sporten”, jf NKF's lov av 19 desember 1992 § 1. I prinsippet kan en klatreklubb likevel ha en noe avvikende og mer ”friluftslivrettet” formålsparagraf. Hvorvidt noen slik klubb finnes, er jeg ukjent med.

²³ Denne rettsoppfatningen finner også støtte i Lovavdelingens uttalelse av 23 april 1974 inntatt hos Wilhelm Matheson og Geir Woxholth, ”Lovavdelingens uttalelser (1976-1988), Oslo 1990, s 297 – 298. Her heter det på s 298 at: ”Dersom det i forbindelse med utbedring av gamle løyper eller anlegg av nye løyper blir spørsmål om å *foreta terrenginngrep som f.eks. fjerning av steiner og trær, bygge klopper m.v.*, kreves tillatelse etter bokstav b.”

²⁴ Se Innst O nr 60 (1995-96) s 3 første spalte og Ot prp nr 27 (1995-96) s 22 første spalte.

²⁵ Se Ot prp nr 27 (1995-96) s 18 første spalte.

²⁶ Se Ot prp nr 27 (1995-96) s 18 første spalte.

er derfor viktig at miljøhensyn tas også i forbindelse med friluftslivsaktiviteter. Uttrykket ”miljøet” favner vidt. Det omfatter ikke bare selve naturgrunnlaget med planter og dyr, men også andre miljøverdier som ren luft, rent vann og *rent landskap*, foruten stillhet og ro.” (Mine uthevinger.) Og videre at ”nyere former for friluftsliv, gjør at aktsomhetsbestemmelsen i § 11 og de plikter og det ansvar som følger med allemannsretten, har blitt viktigere”. I Stortingsmelding nr 58 (1996-97) pkt 12.4 synes man også å stille seg kritisk til et ”sportspreget friluftsliv hvor naturen i større grad benyttes som arena for personlig utfoldelse” og antar at dette – i motsetning til det tradisjonelle friluftslivet med ”vekt på høsting og naturopplevelse” – ”kan forsterke fremmedgjøringen i forhold til naturen og på sikt påvirke befolkningens natursyn og forvaltningen av naturressursene”.²⁷

Mot denne bakgrunnen kan det innvendes at det neppe er i tråd med friluftslovens formål å hjemle inngrep som medfører teknisk spesialtilrettelegging for slikt ”sportspreget friluftsliv”. Hvorvidt fril § 35 første ledd bokstav b kan hjemle tillatelse til å bolte et klatrefelt, kan derfor være noe tvilsomt.

Om det legges til grunn at borebolting faller inn under bestemmelsens saklige virkeområde, bør en uansett merke seg at friluftslag bare ”kan” få inngrepsløyve etter bestemmelsen. Hvorvidt slikt løyve *skal* gis i en konkret sak, synes således å være underlagt forvaltningens diskresjonære (såkalt ”frie”) skjønn. Også under utøvelsen av dette skjønnet vil hensynet til et intakt naturmiljø og rent landskap uten tekniske inngrep være relevant.

2.5.1 Erstatning ved inngrep

Om direktoratet gir en klatreklubb løyve til å bolte etter fril § 35 første ledd, kan grunneieren eller annen bruksberettiget kreve erstatning om utøvelsen volder skade på eiendommen, jf fril § 35 andre ledd. Hvorvidt boltingen og den ferdseilen som kommer i kjølvannet av denne, må anses som ”skade” kan være tvilsomt. Her må det avgjørende være en konkret helhetsvurdering, men det faktum at boltingen i utgangspunktet er ulovlig, tilsier at aktiviteten som følger av tvangsinngrep med hjemmel i fril § 35, bør anses som en relevant skade. Dette spørsmålet kan for øvrig kreves avgjort ved skjønn etter skjønnsprosessloven kapittel 2. Under denne prosessen vil man også ta stilling til erstatningsbeløpets størrelse, og utmålingen må naturligvis hensynta at boltingen regelmessig må antas å utgjøre en helt marginal skade på eiendommen. Utgangspunktet er da at klatreklubben også må dekke grunneierens skjønnskostnader, med mindre han har ”avslått et rimelig forlikstilbud eller uten rimelig grunn har forlangt skjønn”.²⁸ Sistnevnte

---

²⁷ Se også Stein Lier-Hansen, ”Allemannsrett – Status i Naturvernåret 1995 og utfordringene fremover” i ”Friluftsliv – Artikkelsamling fra Direktoratet for Naturforvaltning”, Direktoratet for Naturforvaltning 1995.

²⁸ Ordlyden retter seg kun mot ”kommunen”, men etter at også lag ble omfattet av første ledd ved lovendring 21 juni 1996 nr 37, synes det kun å være en lapsus at ikke andre ledd ble endret tilsvarende. Regelen må nok derfor anvendes analogisk for lag etter første ledd.

alternativ kan synes å foreligge om skjønnnet ikke resulterer i noen erstatning eller bare med et uvesentlig beløp. I samme retning *Backer* i note 53.

3 Forholdet til plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven (pbl) består som kjent av en plandel og en bygningsdel. Førstnevnte del inneholder planreglene om langsiktig og helhetlig ressursforvaltning. Bygningsdelen inneholder derimot materielle og prosessuelle regler om byggesaker. Etablering av klatrefelt kan berøre begge disse regelsettene. Nedenfor vil jeg først si noe om forholdet til byggesaksreglene, og især vurdere søknadsplikten etter pbl § 93. Dernest vil jeg behandle forholdet til planvedtak.

3.1 Søknadsplikten etter plan- og bygningsloven § 93

Hovedregelen er at et byggetiltak er tillatt med mindre det er i strid med lovgivningen, herunder vedtak i medhold av denne, sml for eksempel *Backer 1995*²⁹ s 155.³⁰ Problemstillingen blir derfor om etablering av klatrefelt kan rammes av plan- og bygningsloven.

Den som ønsker å oppføre ”konstruksjon eller anlegg” må søke kommunen om tillatelse, jf pbl § 93 første ledd bokstav a. Det må derfor spørres om bolting av et klatrefelt kan utgjøre en slik ”konstruksjon eller anlegg” i relasjon til nevnte lovsted. Slike tiltak var tidligere bare meldepliktige etter pbl § 84, men ble ved lovendring 5 mai 1995 gjort søknadspliktige og innarbeidet i pbl § 93. Tidligere var ”konstruksjon eller anlegg” i § 84 eksemplifisert med ”kaianlegg, moloer, dokker, bruer, transformatorer, tank- og beholderanlegg, underjordiske anlegg, haller og bedrifter i fjell, tribuner, idrettsanlegg”. Ved lovendring den 20 juni 1986 ble imidlertid eksemplifiseringen av lovtekniske hensyn fjernet. Noen materiell endring var ikke tilsiktet og dette innebærer for det første at eksemplene fortsatt går inn under betegnelsen i den nye pbl § 84.³¹ For det andre må ”konstruksjon eller anlegg” i relasjon til pbl § 93 tolkes i lys av den tidligere eksemplifiseringen.

Dette er også lagt til grunn av Sivilombudsmannen som fant at en 1,7 m høy hundegård på 40 kvm ikke kunne være omfattet av pbl § 93. Sivilombudsmannen uttalte: ”For tiltak som ikke er nevnt særskilt [den tidligere eksemplifiseringen i pbl § 84], må man falle tilbake på en fortolkning av lovens hoveduttrykk sett i lys av de gitte eksempler. Jeg kan med dette som utgangspunkt ikke akseptere at det kan være holdbart å gi loven anvendelse på en innhegning/hundegård som denne saken gjelder.”³²

²⁹ Inge Lorange Backer, ”Innføring i naturressurs- og miljørett”, 2 utg, Oslo 1995.

³⁰ Med det nokså omfattende regelverket kan det naturligvis innvendes at dette mest blir et formelt utgangspunkt.

³¹ Se bl a Ot prp nr 39 (1993-94) s 146 første spalte.

³² Se Ombudsmannens årsmelding for 1983 s 132 (Somb-1983-67). Fylkesmannen fant 3 juli 1984 – etter å ha forelagt saken for Kommunal- og arbeidsdepartementet – å måtte legge Sivilombudsmannens lovforståelse til grunn.

Språklig sett synes bedrift i fjell å måtte innebære en fysisk og kommersiell virksomhet av et visst omfang. Et klatrefelt boltet av en ideell klatreklubb kan derfor neppe komme inn under denne betegnelsen. Også eksempelet ”idrettsanlegg” må antas å ta sikte på de større, tradisjonelle og mer inngripende idrettsplassene og -hallene. På den andre siden vil det her gå en grense, og et klatrefelt må nok etter en konkret helhetsvurdering kunne anses som et anlegg *dersom* boltingen blir *omfattende nok*. Både ordlyd, lovens formål og forvaltningspraksis taler ikke desto mindre for at det skal en del til før tiltaket kan falle inn under anleggsalternativet. Forutsettes det at det kun er tale om bolter, og omfanget ikke er spesielt omfattende, vil jeg således anta at et boltet klatrefelt normalt ikke kan anses som et ”anlegg”, og dermed ikke er søknadspliktig etter pbl § 93 første ledd bokstav a.

Dermed kan det spørres om bolting av et klippeområde kan anses som et ”vesentlig terrenginngrep”, og i så fall utløse søknadsplikt etter pbl § 93 første ledd bokstav i.³³ I utgangspunktet må svaret også her være nei. Som eksempler på slike inngrep synes det i praksis å være lagt til grunn ”gruvevirksomhet, steinbrudd og andre masseuttak, bakkeplanering (terrassering, fylling) og ellers anlegg av parker og hager, dambygging ved utgraving eller bruk av masse til oppdemming”, jf *Rogstad*³⁴ i note 946. Boltene på et klatrefelt utgjør et nokså ubetydelig fysisk inngrep i terrenget, og de landskapsestetiske og miljømessige virkninger må sies å være helt marginale. Selv om et klatrefelt nok må vurderes under ett, skal det mye til før boltingen kan utgjøre et *vesentlig* terrenginngrep. Konklusjonen må da være at bolting som hovedregel heller ikke vil være søknadspliktig etter pbl § 93 første ledd bokstav i.

Etter min oppfatning følger det heller ikke søknadsplikt av de andre alternativene i pbl § 93 første ledd. Med de forbeholdene som er nevnt ovenfor, må det dermed konkluderes med at bolting ikke krever tillatelse etter pbl § 93.³⁵

Annerledes vil det naturligvis stille seg om det i tillegg til boltingen anlegges sidefasiliteter. Disse vil gjerne i seg selv være søknadspliktige etter pbl § 93 første ledd. Eksempler på dette kan være toalettbygg eller parkeringsplass, se henholdsvis pbl 93 første ledd bokstav a og bokstav j. Et moderat opparbeidet ildsted for varme og/eller grilling, eller en tilsvarende teltplass, kan derimot ikke være søknadspliktig, jf ovenfor om ”vesentlig terrenginngrep”.

---

³³ Denne bokstaven ble inntatt ved lovendring 5 mai 1995 nr 20.

³⁴ Daniel Rogstad i ”Karnov – Norsk kommentert lovsamling”, Oslo 1996, kommentarene til plan- og bygningsloven.

³⁵ Videre må det her tas forbehold om at kommunen ikke har vedtatt vedtekter i medhold av pbl § 3 første ledd som muligens kan ramme bolting.

3.2 Forholdet til planvedtak

Formålet med planvedtakene etter plan- og bygningsloven er å fremme best mulig ressursforvaltning i vid forstand, jf pbl § 2. Det er to typer planvedtak som vil kunne ha direkte rettsvirkninger overfor en tiltakshaver; kommuneplaner og reguleringsplaner.³⁶ Rettsvirkningene av de to planene reguleres i henholdsvis pbl § 20-6 og § 31. Nedenfor vil jeg behandle spørsmålene i denne rekkefølgen. Dernest vil jeg kort se på forholdet til utfyllende planbestemmelser.

3.2.1 Kommune- og reguleringsplaner³⁷

Etter pbl § 20-6 andre ledd andre punktum vil ”tiltak som kan være til vesentlig ulempe for gjennomføringen” kommuneplanen være i strid med denne. Er for eksempel arealet lagt ut til byggeområde, vil boltene vanskelig kunne sies å utgjøre noen *vesentlig* ulempe for senere bygging. Det samme må gjelde forholdet til landbruks-, natur- og friluftinteressene om området er utlagt i samsvar med dette, jf pbl § 20-4 første ledd nr 2 (såkalte LNF-områder). Annerledes kan det derimot stille seg om området er båndlagt til *spesielle formål*, jf pbl § 20-4 første ledd nr 4. Det kan for eksempel være arealer som skal bevares etter naturvernloven eller kulturminneloven. I slike tilfeller kan klatrefeltet etter en konkret vurdering være et tiltak som utgjør en vesentlig ulempe for gjennomføringen. Hva gjelder båndlegging etter nr 4, bortfaller imidlertid denne etter fire år (eventuelt med to års forlengelse), jf pbl § 20-6 andre ledd tredje punktum. Konklusjonen må etter dette være at det å bolte et klatrefelt bare unntaksvis vil kunne være til vesentlig ulempe for gjennomføringen av kommuneplanen. Unntak herfra kan imidlertid tenkes om området er lagt ut til spesielle formål etter pbl § 20-4 første ledd nr 4.

Etter pbl § 31 nr 1 andre punktum må ikke grunnen tas i bruk på en måte som vil ”vanskeliggjøre gjennomføringen” av reguleringsplanen. Selv om det i forhold til reguleringsplanen ikke er noe vesentlighetskrav, vil trolig utgangspunktet også her være at klatrebolter ikke vil vanskeliggjøre gjennomføringen av reguleringsplanen. Klart nok må det foretas en konkret vurdering opp mot reguleringsformålet, jf pbl 25 første ledd, men dette utgangspunktet synes å gjelde om reguleringsformålet eksempelvis er byggeområde, landbruksområde, offentlig trafikkområde eller friområde. I disse tilfellene vil klatrebolter bare unntaksvis kunne tenkes å vanskeliggjøre reguleringsformålet.

Mer tvilsomt vil det være om området er regulert som spesialområde, jf pbl 25 første ledd nr 6. Eksempler på slike spesialområder er arealer som på grunn av historisk, antikvarisk eller annen kulturell verdi skal bevares, naturvernområder, klimavernsoner, vannforsyningskilder med nedslagsfelt eller anlegg for forsvaret. I forhold til planen vil det heller ikke være spørsmål om terrenginngrepet er ”vesentlig”, sml pbl § 93 første ledd

---

³⁶ For øvrig finnes riksplaner og fylkesplaner, se pbl kap IV – V, men dette er overordnede retningslinjer som hovedsakelige legger føringer på kommunens planleggingsarbeid.

³⁷ Området vil være regulert ved kommuneplan, jf pbl § 20-1 andre ledd, men ikke nødvendigvis detaljregulert ved reguleringsplan, jf pbl § 23.

bokstav i.³⁸ Om bolting i slike tilfeller kan vanskeliggjøre gjennomføringen av reguleringsplanen, for eksempel naturvernformålet, vil den også være ulovlig etter pbl § 31 nr 1. I så fall vil tiltaket bare kunne gjennomføres om planmyndigheten gir dispensasjon i medhold av pbl § 7.

3.2.2 Forholdet til utfyllende planbestemmelser

Til kommuneplanens arealdel kan det gis utfyllende bestemmelser i medhold av pbl § 20-4 andre ledd bokstavene a – h, som er uttømmende.³⁹ Etter bokstav b siste punktum, kan det ”gis nærmere kriterier for lokalisering av ulik utbygging og arealbruk innen byggeområdene”. Hvorvidt kommunen i medhold av denne bestemmelsen kan forby bolting, må anses tvilsomt. Såfremt boltingen ikke kan være til ulempe for utbyggingen, må jeg stille meg avvisende. Derimot kan det muligens stilles funksjonskrav til ”uteoppholdsarealer” etter bokstav d. Etter forarbeidene tenkes det her på blant annet tilgjengelighet, solorientering, angivelse av formål med utearealet (ballplass, akebakke mv.).⁴⁰ Bestemmelsen er imidlertid stedlig begrenset til bygge- og LNF-områder hvor ”det er adgang til spredt utbygging av boliger”. Særlig praktisk kan dette neppe være, og det er også vanskelig å se de andre alternativene i pbl § 20-4 andre ledd kan være mer aktuelle.

Etter pbl § 26 første ledd kan det ved reguleringsplan også i nødvendig utstrekning gis bestemmelser om ”bruk av arealer”. Dette gjelder som hovedregel fysiske bygge- og anleggstiltak, men også visse ferdselsbegrensninger kan tenkes hjemlet i pbl § 26 så langt reguleringsformålet tilsier det, jf *Frihagen III*⁴¹ s 252 og *Rogstad* i note 293. Selve ferdselen omkring et klatrefelt kan derfor ikke reguleres i medhold av pbl § 26 med mindre ferdselen vil vanskeliggjøre gjennomføringen av reguleringsplanen.⁴² Dette følger av ordlyden i pbl § 26 andre punktum, hvoretter bestemmelsene må ”fremme eller sikre formålet med reguleringen”, og må gjelde uansett ferdselens omfang og organisering. Da det er vanskelig å tenke seg at klatring og bolting vil kunne vanskeliggjøre reguleringen, utover de mer spesielle tilfeller etter pbl § 25 første ledd nr 6 som er nevnt ovenfor. Den praktiske hovedregelen må derfor være at klatring og bolting ikke kan omfattes av reguleringsbestemmelser etter pbl § 26.

---

³⁸ Se også *Rogstad* i note 352.

³⁹ Dette følger av forarbeidene, juridisk teori og er lagt til grunn av Sivilombudsmannen, jf uttalelse inntatt i Årsmeldingen for 1995 s 232. Se *Rogstad* note 162 med videre henvisninger.

⁴⁰ Se Ot prp nr 51 (1987-88) s 48.

⁴¹ Arvid Frihagen, ”Plan- og bygningsloven, kommentarutgave, bind III”, Oslo 1989.

⁴² I samme retning *Backer 1995* s 138 med videre henvisninger. For ordens skyld kan jeg her også nevne pbl § 33 første ledd, hvoretter det faste utvalget for plansaker kan vedta et midlertidig forbud mot ”tiltak” som vil kunne vanskeliggjøre planlegging eller gjennomføring av et fremtidig reguleringsvedtak.

4 Avsluttende bemerkninger

Av det ovenstående har det fremgått at sporløs klatring med såkalte naturlige sikringer, kan skje fritt i utmark med hjemmel i fril § 2. Derimot vil bolting kreve grunneiers tillatelse. Dette gjelder uavhengig av om denne er offentlig eller privat. Det vil da være tilrådelig å kontakte grunneieren tidligst mulig og innhente dennes tillatelse. Gjennomgående er det enklere å oppnå godvilje om man spør – fremfor å bare ta seg til rette. Med en tidlig kontakt med grunneieren kan en dermed unngå irritasjon og konfrontasjon. Er man i tvil om hvem som eier grunnen, kan man henvende seg til kommunen. Etter mitt syn vil det også være formålstjenlig å tilby grunneieren et mindre vederlag (leie). Vederlagets størrelse må naturligvis avpasses den bruken klubben legger opp til, og den ulempe dette kan påføre grunneieren eller andre rettighetshavere. Jo mer omfattende installasjoner og bruk, jo mer bør påregnes å måtte svares i leie.

Videre kan det være hensiktsmessig å for ordens skyld underrette kommunen om etableringen av klatrefeltet, gjerne med kopi av avtalen med grunneieren, og samtidig henvise til at man anser tiltaket for ikke å være søknadspliktig etter pbl § 93, jf pkt 3.1 ovenfor.

Tillatelsen – kontrakten med grunneieren – bør utvilsomt være skriftlig av bevismessige grunner. Tinglysing vil også i visse situasjoner være hensiktsmessig. Tinglysingen har – i motsetning til hva mange tror – ingen rettsvirkninger mellom partene. Formålet med tinglysingen er primært å gi vern overfor fremtidige rettsstiftelser, typisk en kjøper av grunnen (såkalte tredjemenn i juridisk terminologi). Om en slik ny grunneier i god tro er ukjent med klubbens (ikke tinglyste) bruksrett ved ervervet, vil avtalen være uforbindende for ham, jf tinglysningsloven § 21 første ledd. Tinglysing vil derimot forhindre rettserververens gode tro og dermed ekstinksjon av klubbens bruksrett. Generelt taler det for å foreta tinglysing om avtalen er langvarig og om den er omfattende med hensyn til klubbens investeringer. Slik tinglysing koster for tiden kr 795.⁴³

Som nevnt under pkt 2.3, gjelder kravet om grunneiers tillatelse også i høyfjellet. Ønsker man å plassere borebolter, eller for eksempel lage et permanent rappellfeste (som på Store Skagastølstind), vil dette i prinsippet være ulovlig uten grunneiers tillatelse. I denne forbindelsen bør en også være oppmerksom på at dersom en klubb velger å formalisere og tilrettelegge for eksempel et rappellfeste, vil klubben også kunne anses å ha et visst tilsynsansvar. Skulle det oppstå et uhell som kunne vært forhindre ved bedre tilsyn, vil klubben dermed kunne bli eksponert for et *erstatningsansvar*. Selv om det ligger utenfor denne tingsrettslige vurderingen, vil jeg likevel presisere at klubben i slike tilfeller bør vurdere en *ansvarsfraskrivelse*. Dette kan for eksempel gjøres ved at det plasseres et tydelig skilt på rappellfestet hvor det fremgår at all bruk av festet skjer på eget ansvar.⁴⁴

---

⁴³ Tinglysningsgebyret utgjør 1,5 ganger rettsgebyret (pr 1 januar 1999 kr 530).

⁴⁴ Det samme vil i prinsippet være tilfellet på et klatrefelt, men her er vel tilsynet gjennomgående noe enklere å utføre. Erstatningsspørsmålene faller imidlertid utenfor denne tingsrettslige fremstillingen.

Etter min oppfatning er det liten grunn til å ha noen større forhåpning til tvangsinngrep etter fril § 35, jf pkt 2.5 ovenfor. Dette skyldes særlig at hjemmelen er noe uklar, at inngrepet av ulike grunner kan bli tungt å få gjennomført i praksis, samt at klubben må påregne å betale erstatning til grunneieren. En frivillig avtale med grunneieren vil derfor klart være å foretrekke. Dersom en likevel vurderer å søke bruk av fril § 35, bør dette reserveres til de situasjoner hvor grunneieren motsetter seg klatrefeltet nærmest uten saklig grunn, herunder forsøker å presse frem et urimelig høyt vederlag for bruken. Skal en klubb prøve anvendelsen av fril § 35, bør dette også klareres med NKF sentralt og det vil være tilrådelig å søke advokatbistand. Feilgrep i denne prosessen vil kunne ha kjedelige konsekvenser ikke bare for den aktuelle klubben, men også for andre klubber i ettertid.

* * *

Pål Jensen er advokatfullmektig hos Thommessen Krefting Greve Lund AS Advokatfirma, Oslo.